

bâr* ile ilgili *Kitâb fi'n-Nîl* (Ziriklî, VII, 64) adlı eserleri zikredilebilir (İbn Ebû's-Sürûr'a nisbet edilen diğer eserler için bk. M. Tevfik el-Bekrî, s. 77-78; Fuâd el-Mâvî, s. 306-307; Ziriklî, VII, 64).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbî, *Hulâşatü'l-eser*, I, 474, 488; III, 465-468; IV, 343; *Keşfü'z-zunûn*, I, 369, 389, 396, 425, 745; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıta'âtü't-Tevfikîyye*, Bulak 1306, III, 126; Flügel, *Hand-schriften*, II, 202-203; Pertsch, *Gotha*, III, 233; F. Wüstenfeld, *Die Geschichtschreiber der Araber und Ihre Werke*, Göttingen 1882, nr. 552, 565; Babinger (Üçok), s. 162-164; Ahlwardt, *Verzeichnis*, IX, 80; Muhammed Tevfik el-Bekrî, *Beytüş-şiddik*, Kahire 1323, s. 73-79; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 271; *İzâhu'l-meknûn*, II, 28; Brockelmann, *GAL*, II, 298, 301, 383-384, 388; *Suppl.*, II, 412; a.mlf., "Bekrî", *IA*, II, 459-460; a.mlf., "Makrîzî", *IA*, VII, 206; Ziriklî, *el-A'âm*, VII, 64; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IV, 307; XI, 290-291; Fuâd el-Mâvî, *The Histories of Ottoman in Egypt Attributed to Abû al-Surûr al-Bakrî* (doktora tezi, 1970), St. Andrews University; a.mlf., "Abdurrâhmân el-Cebertî ve İbn Ebi's-Sürûr el-Bekrî", *el-Menâhil*, sy. 20, Rabat 1401/1981, s. 259-319; Leylâ Abdüllatîf Ahmed, "İbn Ebi's-Sürûr el-Bekrî: aşruhû ve mü'el-lefâtüh", *Buḥûş fi't-târîh'l-ḥadîs*, Kahire 1979, s. 241-254; a.mlf., *Dirâsât fi't-târîh ve mü'erriḥi Mısr ve's-Şâm*, Kahire 1980, s. 129-147; Abdülkerîm Râfik, "İbn Abi's-Surûr and His Works", *BSOAS*, XXXVIII (1975), s. 24-31; Stanford J. Shaw, "al-Bakrî", *EI²* (İng.), I, 965.

CEVAT İZGİ

BEKRÎ, Kutbüddin

(قطب الدين البكري)

Kutbüddin Mustafâ
b. Kemâleddin el-Bekrî
(ö. 1162/1749)

Halvetiyye tarikatının

Bekriyye şubesinin kurucusu, müellif.

1099'da (1688) Şam'da doğdu. Meşhur Bekrî ailesine mensup olan büyük dedesi Muhammed Bedreddin el-Bekrî (ö. 1062/1652) Mısır'dan gelip Şam'a yerleşmişti. Kutbüddin el-Bekrî babasının vefatı üzerine altı aylıkken yetim kaldı. Annesiyle birlikte dayı ve amcalarının evinde yetişti. Baba tarafından Hz. Ebû Bekir'e, anne tarafından da Hz. Ali'ye ulaşan soyunu oğlu Ebû'l-Fütüh Kemâleddin ile Abdülganî en-Nablusî tesbit etmişlerdir (bk. Harîrîzâde, I, vr. 141^b vd.). Bekrî, *Keşfü'l-ḥafâ'* müellifi İsmâil el-Aclûnî, *el-Kevâkibü'z-zâhire* müellifi Ebû'l-Mevâhib el-Hanbelî ve Abdülganî en-Nablusî gibi âlim ve mutasavvıflardan dinî ve lisanî ilimleri öğrendi.

Abdülganî en-Nablusî'nin himayesinde yetişen Bekrî ondan İbnü'l-Arabî'nin *Fütûhât*'ı ile *Fuşûşü'l-ḥikem*'ini ve daha

başka eserlerini okudu. 1115'te (1703) Şam'da tanıştığı Halvetî şeyhi Abdüllatîf b. Hüsâmeddin'e intisap etti ve 1120'de (1708-1709) hilâfet alarak şeyhinin Halep'teki makamına geçti. Ertesi yıl Kudüs'e giderken uğradığı Yafa'da Necmeddin er-Remlî'den İmam Mâlik'in *el-Muvaḥḥa'*ını, ayrıca burada çeşitli âlimlerden *Kütüb-i Sitte*'yi okudu. Seher vak-tinde okunmak üzere kaleme aldığı *el-Fethu'l-kudsî* (bk. *İzâhu'l-meknûn*, II, 168) adlı evrâdin okunup okunamayacağı bölgenin fakihleri arasında tartışma konusu edilince İstanbul'a giderek Şâbâniyye tarikatının kolu olan Karabaşiyye'nin kurucusu Karabaş Velî'nin oğlu ve dergâhın postnişini Şeyh Hasan Efendi'den bir fetva aldı ve anlaşmazlık bu şekilde giderildi. 1710'da İstanbul'dan Şam'a dönüp burada dört yıl telif ve irşadla meşgul oldu. Daha sonra Kudüs'te Bayramiyye Dergâhı'nda iki yıl kaldı. Ardından Şam'a gitti ve bir süre sonra tekrar Kudüs'e döndü. O sırada Kudüs'ü ziyaret etmekte olan Mısır Valisi Receb Paşa ile tanışarak onunla birlikte Mısır'a gitti. Ezher müderrislerinden Ebû'l-Mekârim el-Hifnî kendisine burada intisap etti. 1723'te Kudüs'e döndü. Hama'da misafir olduğu Kâdirî Tekkesi şeyhi Yâsin Efendi'den Kâdiriyye icâzetnamesi aldı. 1723 Mayıs'ında İstanbul'a giden ve orada büyük itibar gören Bekrî bu seyahatle ilgili hâtıralarını *Tefriku'l-hümûm ve taḡriku'l-gumûm* (bk. *İzâhu'l-meknûn*, I, 301) adlı eserinde topladı.

1726 Eylülünde Halep'e döndü. Daha sonra Bağdat'a giderek Kâdiriyye Dergâhı'nda bir süre misafir oldu. Basra'da Şeyh Muhammed Saîd el-Cerrâhî'den Nakşibendiyye icâzeti aldı. 1728 Mayıs'ında Şam'a gidip ardından Kudüs'e döndü. 1732'de hacca gitti. 1735 Eylülünde İstanbul'a yaptığı üçüncü yolculuğun hâtıralarını *el-Hulletü'l-fâniyye* (bk. *İzâhu'l-meknûn*, I, 419) adlı bir risâlede anlattı. 1736 başlarında Kudüs'e döndü. 18 Rebülâhîr 1162'de (7 Nisan 1749) hac dönüşü uğradığı Kahire'de vefat etti ve Karâfe Kabristanı'na defnedildi.

Tarikat silsilesi Halvetiyye'nin Şâbâniyye-Karabaşiyye koluna ulaşan ve bu tarikatın Bekriyye şubesinin kurucusu olan Kutbüddin el-Bekrî Osmanlılar'ın İslâm'a hizmet ettiğini, dolayısıyla kendilerine itaat edilmesi gerektiğini savunmuş, *el-Farḡu'l-mü'zen bi't-ṭarab* adlı eserinin (bk. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2270) "Maṭlab fî Zikri Âli 'Oşmân" bölümünde Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna, gördüğü büyük hizmetlere,

hakkında vârid olduğunu ileri sürdüğü hadislerle ve bunlardan çıkarılan hükümlere işaret etmiştir.

Eserleri. Bekrî çok sayıda eser veren süfî müelliflerden biridir. Harîrîzâde onun 220 eseri olduğunu söyler (bk. *Tibyân*, I, 142^a). Ali İhsan Yurd Bekrî'nin eserlerini sayısını 190 olarak tesbit etmiştir (bu eserlerin tam bir listesi için bk. Yurd, s. 26-39). Basılan eserleri şunlardır: 1. *eş-Şalavâtü'l-hâmî'a* (Bulak, ts.). Dört halife ve ashâb-ı kirâma dair hadisleri ihtiva eder. A. Fikri Yavuz tarafından *Peygamberimizin Dilinden Dört Halîfesi ve Ashabı* adıyla tercüme edilmiştir (İstanbul 1967). 2. *ez-Zahîretü'l-mâhiyye li'l-eşâm fi's-şalâti 'alâ ḥayri'l-enâm* (Mısır 1319). 3. *es-Süyûfü'l-haddâd fi'r-red 'alâ ehliz-zendeḡa ve'l-ilhâd* (Mısır, ts.). 4. *el-Feridetü's-seniyye fi'l-'akide-ti's-Sünniyye*. Ahmed ed-Derdîr'in şerhiyle birlikte basılmıştır (Bulak 1304). 5. *Bulḡatü'l-mürîd ve müntehâ mevḡâfi'ssa'id*. Şebrâvî'nin *İrşâdül-mürîdin* adlı şerhiyle birlikte basılmıştır (Mısır, ts.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Fütüh Kemâleddin el-Bekrî, *et-Telḥîşâtü'l-Bekriyye fi Tercemeti Hulâşati'l-Bekriyye* (Harîrîzâde, *Tibyân* içinde), I, vr. 145^b-159^b; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr. 140^a-171^a; Murâdî, *Silkü'd-düer*, IV, 190-200; Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr*, I, 246-247; Brockelmann, *GAL*, II, 458-460; *Suppl.*, II, 470-480; a.mlf., "Bekrî", *IA*, II, 460; a.mlf., "al-Bakrî", *EI²* (İng.), I, 965-966; a.mlf., "el-Bekrî", *UDM*, IV, 713-714; *İzâhu'l-meknûn*, I, 301, 419; II, 168; *Hediyetü'l-ârifin*, XII, 271; Nebhâni, *Kerâmâtü'l-euliyâ'a*, II, 471; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 345; Ali İhsan Yurd, *Kutbüddin Mustafa Kemalüddin el-Bekrî-Siddikî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1967, s. 1-39; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 223; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), VII, 239; "Mustafa b. Kemâleddin el-Bekrî", *Mu.Fs.*, IV, 227.

ALİ İHSAN YURD

BEKRÎ, Muhammed Tevfik

(محمد توفيق البكري)

Muhammed Tevfik b. Ali
b. Muhammed el-Bekrî es-Siddikî
(1870-1932)

Mısrî sūfî, şair ve devlet adamı.

Kahire'de doğdu. Nesepleri Hz. Ebû Bekir'e ulaştığı için Beytül-Bekrî veya Beytül-Siddikî diye tanınan ve birçok âlim yetiştirmiş olan bir aileye mensuptur. İlk tahsilini Hidiv Tevfik Paşa'nın, torunları için yaptırdığı el-Medresetü'l-aliyye'de tamamladı. Fransızca'yı burada öğrendi. On yaşında iken babasını kaybet-

ti ve ağabeyi Abdülbâkî'nin himayesinde büyüdü. Daha sonra Ezher Üniversitesi'ni bitirdi. 1892'de ağabeyi Abdülbâkî'nin ölümü üzerine Bekrî ailesinin üstlendiği Bekriyye tarikatı şeyhliğiyle meşâyihu't-turuki's-süfiyye şeyhliği ve nakîbüleşraflık görevleri kendisine verildi. Ardından Meclisü şûra'l-kavânin ve el-Cem'iyetü'l-umûmiyye dâimî üyeliğine tayin edildi. Avrupa seyahati dönüşünde İstanbul'da görüştüğü Cemâleddîn-i Efgânî'nin fikir ve görüşlerine hayran kaldı. II. Abdülhamid'i ziyareti sırasında kendisine ilmî vezirlik rütbesi verildi. 1893'te ileri gelen arkadaşlarıyla Mecmau'l-lugati'l-Arabîy'yi kurdu ve bu kurumun başkanlığına seçildi.

İngiliz genel valisi Lord Cromer yüzünden Hidiv Abbas Hilmi ile arası açıldığı için nakîbüleşraflıktan istifa etmek zorunda kaldı (1895). Ancak Osmanlı hükümetinin ve Mısır halkının desteğiyle Mısır'ı İngiliz idaresinden kurtarmak isteyen hidivin takip ettiği siyaset onları birbirine tekrar yaklaştırdı ve Ali Biblâvî'den boşalan nakîbüleşraflığa yeniden getirildi (1903). Bu yakınlaşmadan sonra hidivin siyaseti üzerindeki tesirinin daha da arttığı söylenebilir. II. Abdülhamid'in takip ettiği İslâm birliği siyasetini benimseyen Bekrî, Gaspıralı İsmâil'in teklifiyle 1907 sonlarında Kahire'de Bekriyye mâlikânesinde Milletlerarası Genel İslâm Kongresi'nin teşkili için yapılan toplantıya başkanlık etti ve bu faaliyet içinde aktif görevler yaptı.

Lord Cromer'in yerine İngiliz genel valiliğine tayin edilen Eldon Grost, Abbas Hilmi ile Bekrîler arasındaki münasebetlerin tekrar bozulmasına sebep olunca nakîbüleşraflıktan zorla istifa ettirildi (1911), bir yıl sonra da Beyrut'a sürgüne gönderildi. Hidivin adamları tarafından öldürüleceği vehmine kapıldığı için aklî dengesi bozuldu. On altı yıl Uşfuriyye Akıl Hastahanesi'nde kaldı. 1928'de Kahire'ye döndü. 1932 Ağustosunda burada vefat etti.

Muhammed Tevfik Bekrî 1976'ya kadar Mısır'da yürürlükte kalan tarikatlarla ilgili kanunu düzenledi ve Bekriyye tarikatı şeyhinin meşâyihu't-turuki's-süfiyye şeyhi olması esasını getirdi. Aynı zamanda klasik Arap şiirinin temsilcisi kabul edilen Bekrî Abbâsiler devri şiirini Arap edebiyatının zirvesi olarak kabul etmiş, klasik edebiyatı yeniden canlandırma yolundaki gayretlerinde bu döneme ayrı bir önem vermiştir.

Muhammed
Tevfik
el-Bekrî

Eserleri. 1. el-Müstakbel li'l-İslâm (Kahire 1310). Eserde İslâm ülkelerinin sahip olduğu maddî imkânlar, bu ülkelerde kurulan kültür ve medeniyetler anlatılmakta, İslâmiyet'in dünyaya yayılma şansı ve bu yayımda tasavvufun rolü, müslümanların geri kalış sebepleri, Batı dillerini öğrenme, Batı'nın önemli eserlerini tercüme etme, okullar ve üniversiteler açma zarureti gibi konular işlenmektedir. **2. Erâcüzü'l-'Arab** (Kahire 1313). Seçme *recez**lerden meydana getirdiği eserini yine kendisi şerhetmiştir. **3. Fuḥûlü'l-belâğa** (Kahire 1313). Abbâsiler devri şairlerinden sekiz şairin şiirlerinden seçmeler yaptığı bir antolojidir. Ebû'l-Alâ el-Maarri'ye ayırdığı bölüm eserin yarısını meydana getirmektedir. **4. et-Ta'îm ve'l-irşâd** (Kahire 1317). Kurulmasını teklif ettiği okullarda hangi programların uygulanması gerektiğine dair fikirlerini ihtiva etmektedir. **5. Beytû's-Şiddîk** (Kahire 1323). Hz. Ebû Bekir ailesinin ve soyunun hal tercümelerini ihtiva etmektedir. **6. Şahâricü'l-lü'lü'** (Kahire 1907). Harîrî'nin *el-Maḳâmât*'i tarzında kaleme aldığı kendisinin bir nevi divanı olan bu eser şiir ve nesirlerinden seçmeler ihtiva etmektedir. Eser Ahmed eş-Şinkîti ve Muhammed Lutfi el-Menfelûti tarafından şerhedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, I, 581; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 81-82; Zirikî, *el-A'lam*, VI, 291; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IX, 141; *el-Kâmâsü'l-İslâmî*, I, 345; Mâhir Hasan Fehmi, *Muḳammed Tevfik el-Bekrî*, Kahire 1967; Akkâd, *Mecmû'atü a'lâmi's-şi'r*, Beyrut 1970, s. 265-282; F. de Jong, *Turuq and Turuq-linked*, Leiden 1978, s. 125-180; a.m.f., "al-Bakrî", *El² Suppl.* (Fr.), s. 122-123.

İRFAN GÜNDÜZ

BEKRİYYE

(bk. SİDDİKİYYE).

BEKRİYYE

(البكرية)

H. Ebû Bekir'in
ashabın en faziletlisi olduğunu
kabul edenlerle
onun soyundan gelenlere verilen ad
(bk. EBÜ BEKİR; İMÂMET; TAFDİL).

BEKRİYYE

(البكرية)

Bekir b. Uhtü Abdülvâhid
b. Zeyd'in mensuplarından
teşekkül eden bir fırka.

Bekir b. Uhtü Abdülvâhid'in yaşadığı yıllar kesin olarak tesbit edilememiştir. Bununla beraber Mu'tezile kelâmcılarından ünlü Nazzâm'ın (ö. 231/845) çağdaşı olduğu ve onun bazı görüşlerinden etkilendiği bilinmektedir. Zehebî, adını Bekir b. Ziyâd el-Bâhilî olarak kaydettikten sonra onun Abdullah b. Mübârek adına hadis uyduran bir yalancı olduğunu söyler.

Kaynaklar Bekriyye'yi müstakil bir fırka olarak ele aldıkları halde kurucusunun hayatı ve görüşleri hakkında fazla bilgi vermezler. Tesirleri ve mensupları konusunda ise hemen hiçbir şey zikretmezler. Günümüze intikal eden bilgilerden anlaşıldığına göre Bekriyye daha çok büyük günah (kebîre) problemi üzerinde durmuş ve büyük günah işleyenleri münafık saymıştır. Büyük günah işleyen (mürtekb-i kebîre) namaz kılan birisi de olsa Allah'ı yalanlamış, şeytana kulluk etmiş, bu yüzden cehennem en aşağı tabakasında kalmaya müstahak olmuştur. Adam öldüren bir kimsenin affedilmesi mümkün değildir. Yine onlara göre Cemel Vak'ası sırasında Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'in hareketleri İslâm'a aykırı olmakla birlikte bunlar Bedir Gazvesi'ne iştirak etmiş oldukları için affedilmişlerdir. Bekir'e göre küçük günahları işlemekte ısrar eden kimse büyük günah işleyen durumuna düşer. Soğan ve sarımsak gibi yenildiği zaman mescide veya herhangi bir topluluğa gidilmesi yasaklanan şeylerin yenilmesi de haramdır. Bekir b. Uhtü Abdülvâhid kader konusunda Mu'tezile'nin görüşüne yaklaşıp yaklaşarak *istitâat** in kişide fiilden önce bulunduğu kabul etmiştir. Bununla beraber, "Allah bir insanın kalbini mühürlerse onun ihlâs sahibi olması mümkün değildir. Allah kıyamet gününde görülecektir; O kendisi için yaratacağı özel bir sûretle görülecek ve kullarına bu sû-